

OPPINEISUUTTA OPISKELEMAAN!

Umberto Eco: *Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään*. Vastapaino. Tampere 1989. 202 s.

Oikeastaan Umberto Econ mainio kirja olisi pitänyt julkaista vuonna 1971. Tämä ei kuitenkaan käynyt päinsä, koska Vastapainoa ei oltu vielä perustettu, ja jos olisi ollut, se ei olisi tohtinut kirjaa julkaista. Vaikeutensa on siinäkin, että vuonna 1971 kirja olisi jäänyt huomiotta "käsittämättömän epäpoliittisena" ja ilmeisen konservatiivisena tekeleenä. Eco itsekin julkaisi kirjan vasta 1977. Kaiken kaikkiaan: vuonna 1971 meillä oli vasta kehkeytymässä se vallankumouksellinen suhde opiskeluun, jonka italialaiseen versioon Econ kirja pyrkii vastaamaan. Kymmenen vuotta tarvittiin, että Suomessa havaittiin kirjan tärkeys.

Ensimmäinen luku kertoo sen, mistä yliopistosta ei ole erityisesti opiskelijaradikalismien jälkeen tahtonut saada millään selkoa: *mitä on tutkielma ja miten se pitää tehdä*. Tutkielma ei ole kankeakäänteinen essee, jossa Marx, Habermas ja kaksikymmentä viimeisintä guria väittelevät niistä ja näistä. Tutkielma on tutkimus jostain mahdollisimman tarkkaan rajatusta aiheesta, josta tutkielman tekijä on työnsä jälkeen paras mahdollinen asiantuntija. Jo tämä *rajaamisen taidon* huolellinen opettaminen antaa aiheen johtopäätökseen: tämä kirja jos mikä kuuluu itseoikeutettuna kurssivaatimuksiin. Parempi aloittaa opiskelu Econ selväpäisyydestä kuin hurmaantua yleisestä maailman syleilystä.

Eli: mikä tahansa pyöritys ei ole tutkielma, mutta toisaalta tutkielmalta ei sovi vaatia mitä tahansa.

Kyseessä ei ole pelkästään tutkimuksen vaan myös opiskelijan oma etu. Tutkielman tekoon liittyy Ecolla viisi välttämätöntä osaa: "1) Aiheen rajaaminen, 2) aineiston kokoaminen tuosta aiheesta, 3) aineiston jäsentely, 4) aiheen itsenäinen jäsentely lähteiden valossa, 5) tulosten

kirjoittaminen sellaiseen muotoon, että lukija ymmärtää, mitä halutaan sanoa, ja voi etsiä käsiinsä saman aineiston ja kehittää kysymystä edelleen." (22). Kaiken tämän läpikäyminen tuo tekijälleen *ammattitaitoa* ja perehtyneisyyttä, josta on hyötyä, tekijä vastaisuudessa kutakuinkin mitä työtä tahansa. Kun on tehnyt yhden systemaattisen tutkielman, osaa vastakin puuttua ongelmaan, rajata sen ja tuottaa tolkkullista tietoa.

Ongelmana on tavallaan opiskelijan ja aloittelevan tutkijan idealismi: halu ratkaista kaikkein olennaisimmat kysymykset omassa työssä. Eco jäähyttelee mieliä kuivasti: "Jos työskentelee vakavissaan, ei mikään aihe ole loppujen lopuksi typerä" (23). Piikkiä seuraa muistutus Marxista, jonka väitöskirja ei suinkaan käsittele poliittista taloustiedettä vaan Epikurosta ja Demokritosta. Tämä ei kuitenkaan tarvitse merkitä mielivaltaista tai työn ohjaajan tyrkyttämää aihetta. Aiheen on oltava kiinnostava ja siitä on myös oltava suhteellisen helposti saatavilla olevaa aineistoa. Ei ole tulkittava siinäkään, että ymmärtääkseen aineistonsa opiskelija joutuisi ensin opiskelemaan alusta alkaen vaikkapa uuden kielen tai tieteenalan.

Aiheen valinnassa, toisessa pääluvussa, Eco suosittaa varauksetta opiskelijalle monografiaa katsaustutkimuksen sijaan. Niinpä kirjallisuudesta kiinnostuneen opiskelijan aihe *Kirjallisuus tänään* (kuinka paljon näitä töitä vielä yritetään tehdä?) kaventuu ensin muotoon *Italian kirjallisuus maailmansodan päätyttyä 1960-luvulle*. Mutta tämäkin on katsauksena vaarallinen: jokainen poisjäänti on perusteltava ja unohtukset ovat syntejä. Suositukseksi ei ole *Fenoglio'n romaaneja* vaan "*Il Partigiano Johnny'n eri versiot*. Tämän rajauksen ja monografiaan päätyttyä jälkeen tekijä olisi jo turvallisemmalla pohjalla...

Toinen tärkeä valinta tehdään historiallisen tutkielman eduksi ja "teoreettista" tutkielmaa vastaan (lainausmerkit MH:n). Vaikka silloin tällöin nouseekin 22-vuotiaita neroja, pitäisi Suuria Kysymyksiä välttää. Vapauden käsite, ihmisen tahdon ongelma ja demokration olemus kuuluvat siihen joukkoon, johon tutkielman tekijän ei pitäisi sekaantua. "Teoreettisella" työllä pitää olla selvä empiirinen aineistonsa, kuten esimerkiksi *Elämäntapa ja liikenne Kari Palosen valtio-opillisessa tuotannossa*.

Viimeksi valittu aihe ei kuitenkaan selviä moitteetta sen paremmin Econ oppaassa kuin siihen monin tavoin rinnastuvassa Palosen *Tekstistä politiikkaan* -kirjassa (Vastapaino 1988). Aiheen valinta omasta ajasta tekee työn helposti sokeaksi, ainakin paljon vaikeammaksi. Ehkä vasta myöhempi lukija havahtuu ajattelemaan, että Palosen "kirjojen lukeminen tuottaa aina vain mielihyvää" -ajattelu onkin puritaaninen vaatimus nauttia jatkuvasta lukemisesta ja piilottaa tutkimisen työmäisyys. Eco tiivistää pohdintansa käytännön neuvon: "*Käsitelkää oman ajan kirjailijaa tai ajattelijaa kuin hän kuuluisi menneisyyteen ja menneisyyden kirjailijaa kuin hän olisi aikalainen*". Perustelu: näin on hauskeempaa.

Jalat maassa Eco neuvoo, kuinka paljon tutkielman tekoon tulisi varata aikaa, millaista kielitaitoa työn tekeminen vaatii ja mitä "tieteellisyys" oikeastaan on. Pitääkö

kirjoittaa kuumista vai etäisistä aiheista? — Kuten aina, sivuun voi merkitä vastaväitteitä ja omia näkemyksiään — avoin teksti suorastaan kutsuu niitä. Mutta koko ajan on tunne: juuri tällaista pohdintaa olisi kaivannut jo vuosia sitten.

Sosiologian kultakauden jälkeen kolmas pääluke on peräti terveellinen. Siinä historioitsija Eco opastaa aineiston etsimisessä ja muistuttaa siitä, mikä on lähde ja mikä ei sitä ole. Bibliografisten tietojen etsimisestä ja esittämisestä käydään lähes piinaavan tarkkaa keskustelua, mutta aiheesta. Mitä ihmettä meitä edelleenkään hyödyttää tietää jonkin kirjan kustannuspaikkakunta, jos emme samalla saa selville kustantajaa. Tilaammeko kirjan "Jyväskylältä"?

Keskustelu kirjoittamisesta on ajankohtaista muillekin kuin opiskelijoille. Lähtökohta eli moneen kertaan kirjoittaminen on taas sama kuin Palosella.

Esimerkiksi *Politiikka-lehden* kirjoittajille olisivat sivut 146—150 peräti hyödyllistä luettavaa. Ajattelen erityisesti seuraavia ohjeita:

"*Ette ole mikään Proust*. Älkää tehkö lauseista pitkiä. Jos teille on luonnollista kirjoittaa sillä tavoin, niin katkokaa ne myöhemmin." (146)

"*Aloitakaa usein uusi kappale*. Tehkää niin aina kun se on tarpeen ja kun tekstin rytmi sitä vaatii, mutta mitä useammin, sen parempi." (149)

"*Kirjoittakaa kaikki, mitä mieleenne tulee, mutta vain ensimmäisessä vaiheessa*." (149). Tästä sivupolkujen karsimisesta Palonen on kirjoittanut jo kiitettävän paljon, mutta ajatusta näyttää olevan vaikea omaksua. "*Käyttäkää ohjaajaa koekaniinina (...)* Varmistakaa, että joku ymmärtää esityksenne. Älkää pyrkikö väärin ymmärretyksi neroksi" (147).

Lyhyesti: tutkijat kirjoittavat liian pitkiä lauseita ja viittaavat liian moniin asioihin. Jos virkkeestä ei saa rakennettua kaikkia vastaväitteitä torjuvaa sumujen linnaa, se kuvitellaan epätieteelliseksi. Kolmen tai neljän rivin kappaleet ovat populismia, jotka katkaisevat suuren ajatuksen lennon. Roskaa. Ajatuksia ei ole jäsennelty, jos kappaleet eivät ala mahtua puolelle sivulle.

Eco opastaa hyvin lainausten ja alaviitteiden käyttöön. Iloitsen kovin hänen pedanttisuudestaan: "Ei nimittäin ole niin, että jos lainatut teokset löytyvät viitteistä, ei loppu-bibliografiaa tarvita" (168). Kuinka monta kertaa olette lukeneetkaan 146. viitteestä: "Ricouer, *ibid*, p. 147"? Mutta mikäs teos olikaan kyseessä? Lue lue lue viitteitä taaksepäin (miksi ihmeessä lukijaa täytyy kiduttaa näillä ibideillä?), kenties löytämättä koskaan täydellistä lähdetietoa.

Nykyisin puuhataan paljon sen suuntaista, että opiskelut olisi saatava sujumaan nopeammin ja jämäkämmin. Jos tähän todella pyritään, on yleinen riman lasku — anything goes — yksi mahdollisuus. Toinen on painostus ja hiostus, jonka pitimiksi ei valtio-opin kaltaisissa aineissa ole kovin tuhtia porkkanaa tarjolla. Kolmas tie saattaisi löytyä Umberto Econ hahmottelemasta suunnasta: järkevistä rajaamisesta ja järkevistä työn tukemisesta varhaisessa vaiheessa.

Tietysti tällainen kirja herättää myös lukuisia epäilyjä ja vastaväitteitä. Joskus tuntuu, että Eco mainostaa suoraan sukaisesti itselleen luonnikkainta työtapaa kaikille. Niinpä hän suosittelee varhaista sisällysluettelon laatimista työn jäsenyyksen pohjaksi. Tämä voi olla hyväksi ja Eco itse on epäilemättä edennyt näin, mutta hänen kirjansa kielii myös lähestymistavan ongelmasta eli "loppuunpäin lyhenemisen laista". Ruudukko on systemaattinen, mutta kirjan hohto ja lennokkuus alkavat hiipua viimeisten otsikoiden kohdalla. Ehkä tämä on käsikirjan pakollinen helmasynti (vai tulisiko sanoa: lahjesynti?), mutta pahimmillaan nk. systemaattiset kirjoittajat täyttävät tunnollisesti lokerikkojaan, oli heillä sanottavaa tai ei.

Paikoin Econ lähestymistapa tuntuu jo ongelmallisen eli ongelmattoman realistiselta. Ehkä ei sittenkään ole aivan ongelmatonta "rajata alue" ja "tutkia kaikki sitä koskeva aineisto". Helposti syntyy ajatus, että ongelmat ovat valmiina tutkimuksen alussa, aineisto on rajattu ja tutkimus on olennaisesti tutkimuksen suorittamista. Kari Palonen, toineen rajaamisen puolestapuhuja, tarjoaa tässä ehkä hieman joustavamman ja armeliaamman ratkaisun. Rajata täytyy, mutta kenties lopulliset kysymykset syntyvät vasta kesken tutkimuksen, ja kenties aineiston tiukempi rajauskin on mahdollista tehdä vasta tutkimuksen aikana. Näin ei tarvitse sitoutua siihen ajatukseen, että "alueen" rajat ovat etukäteen ja luonnollisesti — "reaali-maailmassa" — selvillä.

On myös muistettava Econ sanat "...jos työskentelee vakavissaan" (23). Rajaaminen voi olla myös tie turvalliseen irrelevanssiin. Telos-lehden intellektuelli-keskustelussa (Spring 1987) ainakin Fred Siegel moitiskeli jo "antikvaarista empirismää" yhtenä suhteellisen turvallisenä tapana väistellä poliittisesti arempia aiheita.

Semiootikko Eco käsittelee kielen retoriikkaa rautalan-kamaisen positivistisesti: "Kriittisessä esseessä ja tieteellisessä esityksessä pitäisi mielellään käyttää referentiaalista kieltä (jonka käsitteet on määritely selkeästi ja yksiselitteisesti), mutta joskus voi olla hyvä käyttää metaforaa, ironiaa tai litoteesia." (150) "Retorisia kuvioita voi käyttää tai olla käyttämättä (151). W. J. T. Mitchell on oivallisesti osoittanut, mikä loistava retorinen kuva jo tällainen "referentiaalinen kieli" on. Ecolla säilyy käsitys konventiosta ja kuvallisuudesta vapaasta kielestä, jossa jättäisimme retoriset kuviot sikseen ja "sanoisimme asiat niin kuin ne ovat".

Käsikirjana kirjaa vaivaa pahiten toimittamattomuus. Jos haluamme pelkästään tietää, mitä tutkielman tekoon 1970-luvun jälkipuoliskon Econ mielestä kuuluu, olisi syytä tutkia alkuteosta. Suomennoksessa Eco puhuu paljon tiedon hausta, kortistoinnista ja kirjoittamisesta eli asioista, jotka ovat kymmenessä vuodessa mullistuneet perin pohjin mikrojen myötä. En toivo niinkään Econ tekstin korjaailua kuin tolkullista katsausta siihen, *miten* nämä Econ esittelemät toimet olisi järkevää tehdä nyt. — Kun teos vakiinnuttaa asemansa yleisopinnojen välttämättömänä osana, nämä ongelmat korjattaneen seuraavaan painokseen mennessä. Samalla muistettaneen, että suomalaisessa käytännössä alleviivaus luetaan kirjapainossa

yleisimmin lihavoinniksi, eikä suinkaan kurssiiviksi.

Vaikka kyseessä ei olekaan mikään *Ruusun nimi*, uskallan suositella kirjaa tuleville tutkielman tekijöille moneen kertaan tarpeellisenä apuvälineenä.

MATTI HYVÄRINEN